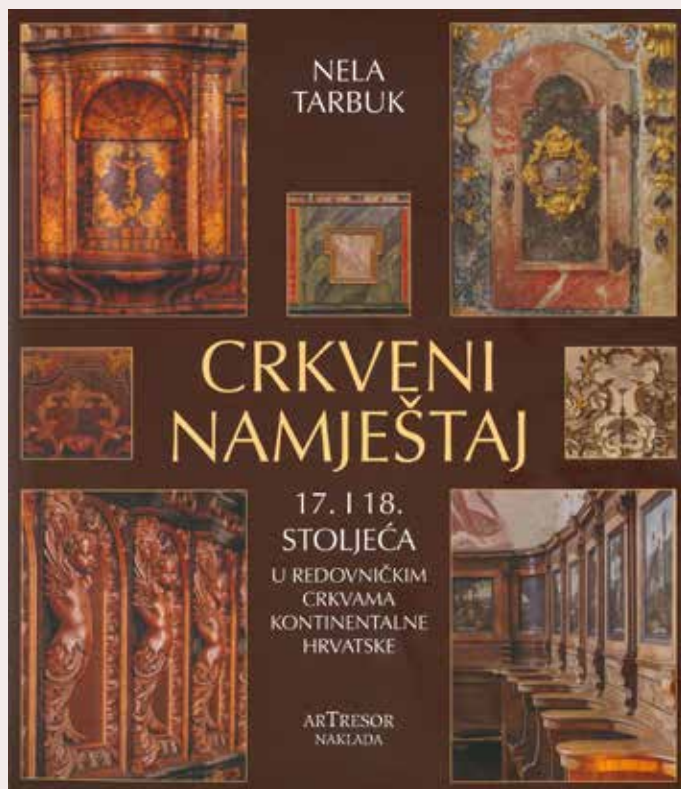

Danko Šourek

Tiho trajanje: barokni namještaj redovničkih crkava kontinentalne Hrvatske

NELA TARBUK, *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća u redovničkim crkvama kontinentalne Hrvatske*, Zagreb: ArTresor naklada, Institut za povijest umjetnosti, 2025., 371 str.

ISBN 978-953-373-057-8

Knjiga Nele Tarbuk *Crkveni namještaj 17. i 18. stoljeća u redovničkim crkvama kontinentalne Hrvatske* predstavlja prvu cjelovitu monografsku obradu ove građe u našoj povijesnoumjetničkoj baštini te pruža važan znanstveni doprinos razumijevanju pomalo marginalizirane grane produkcije koja često nadilazi okvire (umjetničkoga) obrta. Riječ je, ukratko, o korpusu djela koja su unatoč zanatskoj potki u brojnim slučajevima dosegnula visoku izvedbenu i likovnu razinu, potičući na znanstvenu obradu i kontekstualizaciju u sklopu srednjoeuropskih umjetničkih tokova dvaju baroknih stoljeća. Autorica – koja se tijekom svojega istraživačkoga rada temi crkvenoga namještaja posvetila kroz više zasebnih studija u sklopu opsežnijih kataloških i topografskih izdanja – u djelu koje je pred nama s posebnom pažnjom analizira opremu samostanskih i crkvenih prostora triju redovničkih zajednica ključnih za razumijevanje starije likovne baštine kontinentalne Hrvatske: isusovaca, pavlina i franjevac. Otkriva pritom tipološka i oblikovna obilježja, smjerove likovnih utjecaja, podatke o majstorima (mahom redovnicima laicima), kao i karakteristike samostanskih radionica u kojima je nastajao – nenametljivo prisutan – niz crkvenih i korskih klupe, ispovjedaonica, klecala, sakristijskih ormara i faldistorija.

Uvodni dio knjige slijedi poglavlje koje donosi pregled razvoja crkvenoga namještaja u odnosu na njegove funkcije u sakralnom prostoru, s naglaskom na poslijetridentsko razdoblje i smjernice Karla Boromejskog iz djela *Institutiones*

fabricae (1577.). Autorica zatim razrađuje pojedine vrste crkvenoga namještaja i njihovu stilsku i povijesnu evoluciju. Posebna pažnja posvećena je praksi izrade unutar redovničkih zajednica u 17. i 18. stoljeću, uključujući radionice, nacрте, materijale i tehnike. U nastavku slijedi pregled povijesti triju redova – isusovaca, pavlina i franjevac – kao naručitelja (često i stvaralaca) i korisnika te opreme, dok jezgru knjige sačinjavaju tri opsežne cjeline u kojima se detaljno razmatra namještaj zatečen u njihovim crkvama i samostanima (kolegijima, rezidencijama) na području kontinentalne Hrvatske.

Krećući se između kvantitativne skromnosti sačuvane i slutnji raskoši izvorne opreme, autorica analizira vrsnoćom izniman korpus sačuvanih djela crkvenog namještaja u isusovačkim crkvama u Zagrebu, Varaždinu, Požegi, Kutjevu i Osijeku, naglašavajući kako su požari, ukinuće reda (1773.) i prodaja imovine koja je uslijedila znatno umanjili izvorni broj ostvarenja. Premda se ne može govoriti o prepoznatljivom „isusovačkom stilu”, pa ni tipologiji u stolarskoj produkciji, sačuvani namještaj jasno je kontekstualiziran unutar srednjoeuropskoga baroknoga kruga 17. i 18. stoljeća. U njegovoj izradi sudjelovali su samostanski stolari, tj. braća laici, ali i vrsni svjetovni majstori, poput Ivana Anglmayra iz Klanjca i Jakoba Kirchstettera sa zagrebačkoga Gradca. Među važnijim sačuvanim ostvarenjima ističu se klupe i ormari u crkvama sv. Katarine Aleksandrijske (1675.) i sv. Franje Ksaverskoga u Zagrebu (oko 1660.), one u današnjoj

katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije u Varaždinu (oko 1700.) te krstionica (iz 1760-ih) iz crkve Rođenja Marijina u Kutjebu. Unatoč fragmentarnoj očuvanosti, ova djela potvrđuju uključenost hrvatskih isusovačkih sredina u šire, prije svega srednjoeuropske, umjetničke tokove dvaju baroknih stoljeća.

U sljedećoj cjelini autorica razotkriva specifičnu likovnost pavlinskog namještaja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, ističući oslikavanje ploha figuralnim scenama i dekorativnim motivima kao ključnu prepoznatljivost likovnoga doprinosa reda u ovom polju crkvene umjetnosti. Upozorava na važnost rada pavlinske braće laika, stolara i slikara, i visoke kvalitativne dosege njihovih doprinosa (među kojima i onih vrsnih slikara poput Ivana Krstitelja Rangera). Promišljajući o poticajima za taj uspješni spoj stolarske i slikarske djelatnosti, autorica prepoznaje srodnosti s korpusom alpskoga pučkoga namještaja. Istodobno, skrupuloznom analizom upućuje na uvjerljive tipološke podudarnosti oslikanih klupe iz crkve Bezgrješnoga Začeca Marijina u Lepoglavi s analognim ansamblima iz franjevačke crkve u Frauenkirchenu u Gradišću (1700. – 1710.), kao i sakristijskim ormarima u pavlinskoj crkvi u poljskoj Częstochowi (Jasna Góra; druga polovica 17. stoljeća). Punina stilsko-oblikovnoga razvitka pavlinske stolarske baštine živo je dočarana nizom primjera, među kojima se – uz spomenute lepoglavske klupe – ističu ormar iz Fratrovaca Ozaljskih (oko 1640. – 1650.) i korske klupe iz obližnjih Svetica (početak 18. stoljeća), jedinstvene

u korpusu kontinentalne Hrvatske po prisutnosti ljupkoga motiva talijanske derivacije: krilatih anđeoskih hermi koje raščlanjuju uklade njihovih naslona.

Brojem sačuvanih predmeta najbogatiji korpus stolarskih ostvarenja, nastalih u krilu franjevačkoga reda, autorica predstavlja sagledavajući sličnosti i razlike građe u samostanima i crkvama triju povijesnih provincija prisutnih na ozemlju kontinentalne Hrvatske: sv. Ladislava, Svetog Križa te onoj sv. Ivana Kapistranskoga. Upućuje pritom na postojanje prepoznatljivih oblika unutar provincija, poput ormara s dvama pročeljima u Provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, što svjedoči o formiranju svojevrstnih tipoloških konvencija unutar samostanskih radionica. Analizirajući sačuvane primjerke, autorica posebno ističe intarzirane ormare iz Klanjca (Provincija Svetog Križa) i Koprivnice (Provincija sv. Ladislava), kao i veći broj primjera ove tehnike u okviru baštine Provincije sv. Ivana Kapistranskoga. Iako se arhivski osvjedočena imena majstora tek rijetko mogu izravno povezati s konkretnim djelima, ističe se kako ih je većina – kao i u slučaju pavlinskoga reda – dolazila s germanskoga prostora. Usprkos vremenskim diskontinuitetima unutar sačuvanoga korpusa, brojnost zatečene građe dopušta rekonstrukciju razvojne linije stila od kasnog 17. do kraja 18. stoljeća, pri čemu su obuhvaćene sve važne vrste namještaja – od sakristijskih ormara do faldistorija – potvrđujući time osobito bogatstvo i raznolikost franjevačke crkvene opreme.

U zasebnom poglavlju autorica donosi sažet osvrt na naručitelje i donatore stolarskih ostvarenja u redovničkim crkvama, a slijedi kataloški dio s ukupno sedamdeset i jednom jedinicom u knjizi obrađenih djela. Izdanje je opremljeno nizom kvalitetnih fotografija koje čitatelju zorno prenose današnje stanje sačuvanih djela, ali i ona koja su, nažalost, propala tijekom proteklih desetljeća.

Ovdje predstavljena monografija Nele Tarbuk ključan je doprinos poznavanju slojevitog korpusa crkvenoga namještaja redovničkih zajednica kontinentalne Hrvatske. iscrpnim i temeljitim (a u najvećoj mjeri i temeljnim) istraživanjem autorica je pridonijela valorizaciji ove, pomalo zapostavljene, grane barokne produkcije ukazavši na njezinu tipološku raznolikost i likovnu kvalitetu koja posve opravdava posvećeni joj istraživački trud. Naposljetku, nadamo se kako će vrijedno izdanje dodatno potaknuti svijest o potrebi zaštite, očuvanja i valorizacije ovoga segmenta naše baštine, kao zalag nastavka njegovog tihog, ali trajnog postojanja. ✕

